Економічні науки

УДК 159.947.24

Щербан Тетяна Дмитрівна
доктор психологічних наук, професор
Мукачівський державний університет
Гоблик Володимир Васильович
доктор економічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет
Щербан Татьяна Дмитриевна
доктор психологических наук, професор
Мукачевский государственный университет
Гоблик Владимир Васильевич
доктор экономических наук, доцент
Мукачевский государственный университет
Scherban Tatiana Dmytrivna
doctor of psychology sciences, associated professor of psychology department
Mukachevo state university
Hoblyk Volodymyr Vasylyovych
doctor of economic sciences, associate professor
Mukachevo state university

ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЕКОНОМІСТІВ
ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ УСТОЙЧИВОСТЬ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЭКОНОМИСТОВ
PSYCHOLOGICAL STABILITY IN PROFESSIONAL ACTIVITIES ECONOMISTS

Анотація: У статті розглянуто психологічну стійкість працівників економічних спеціальностей через призму синдрому емоційного вигорання. З'ясовано комплекс факторів, які детермінують СЕВ і унеможливлюють формування психологічної стійкості фахівців. Виокремлено якості особистості, які не сприяють формуванню психологічної стійкості: реактивність, нестриманість, невротичність, сором'язливість, емоційна лабільність. Отримані результати дослідження доводять необхідність систематичної роботи зі студентами щодо профілактики та корекції синдрому емоційного вигорання.

Ключові слова: психологічна стійкість, синдром емоційного вигорання, нервове напруження, резистенція (опір), виснаження, професійна деформація.

Аннотация: В статье рассмотрены психологическую устойчивость работников экономических специальностей через призму синдрома эмоционального выгорания. Выяснено комплекс факторов, детерминирующих СЭВ и делают невозможным формирование психологической устойчивости специалистов. Выделены качества личности, которые не способствуют формированию психологической устойчивости: реактивность, несдержанность, невротичность, застенчивость, эмоциональная лабильность. Полученные результаты исследования доказывают необходимость систематической работы со студентами по профилактике и коррекции синдрома эмоционального выгорания.

Ключевые слова: психологическая устойчивость, синдром эмоционального выгорания, нервное напряжение, резистенция (сопротивление), истощение, профессиональная деформация.

Summary: The psychological resistance of workers of economic specialties through the lens of emotional burnout syndrome has been considered in the article. A set of factors that make impossible to determine the BS and the formation of psychological stability of professionals have been found. Personality traits that do not facilitate to the formation of psychological stability, reactivity, incontinence, neurosality, shyness, emotional lability have been determined. The results show the need for systematic research work with students on the prevention and correction of emotional burnout syndrome.

Keywords: psychological stability, emotional burnout syndrome, nervous tension, resistance, exhaustion, professional deformation.

Сьогодні до особистісних та професійних якостей працівника ставляться високі вимоги. Все більшої актуальності в організаційній психології набуває дослідження тематики професійного відбору фахівців. Серед першочергових завдань науковці відмічають підвищення ефективності функціонування професійних спільнот працівниками, які мають психологічні якості для успішного оволодіння професією. Одним із критеріїв, що ілюструє важливість підготовки якісних кадрів є фактор психологічної стійкості до здійснення професійної діяльності.

В психологічній літературі накопичений великий матеріал з вивчення професійної діяльності економістів. Фахівець, для якого у професійній діяльності властива активна міжособистісна взаємодія, повинен вміти встановлювати ділові та емоційні контакти, організовувати спільну, міжособистісну взаємодію. Саме в такій діяльності, яка здійснюється в системі «суб'єкт-суб'єкт», загострюється питання психологічної стійкості, яка включає не тільки знаннєвий компонент, але і емоційний, який є визначальним у створенні психічного, психологічного комфорту. Отже, для працівників економічної сфери характерними є ситуації, пов'язані з різного роду психологічними переживаннями і

високим емоційним напруженням. Питання про формування у психологічної стійкості професійної діяльності залишається недостатньо вивченим. У психологічній літературі відчувається дефіцит таких досліджень, адже саме вони допоможуть якісно підготувати особистість до проблемних професійних ситуацій.

Актуальність представленого дослідження ще й в тому, що проблема формування психологічної стійкості не стала частиною професійної підготовки майбутніх економістів, має як недостатнє як теоретичне, так і практичне обґрунтування.

Аналіз наукової психологічної літератури дозволяє розглянути психологічну стійкість до складних умов праці через призму поняття емоційного вигорання. Синдром емоційного вигорання (СЕВ) – це процес протягом якого особистість втрачає працездатність, виснажується емоційно і фізично [5]. Наявність у працівника СЕВ унеможливлює формування психологічної стійкості до професійної діяльності.

Мета представленого дослідження полягає у вивченні процесу емоційного виснаження майбутніх фінансистів та менеджерів.

У дослідженні ми спиралися на праці: психічної напруженості особистості (Г.І.Косицький, В.Л. Маріщук, Н.І. Наєнко, В.М.Смірнов та ін.); особливостей і показників працездатності особистості (К.М. Гуревич, Н.О. Дмітрієва, М.Д. Левітов, Ю.Т. Коженцев та ін.); підтримки особистісного зростання в несприятливих умовах середовища (Н. Агаєв, Г. Дубровинський, І. Касьянов, І. Ліпатов, О. Назаров та ін); проблема формування професійної мотивації (О. Бандурка, О. Житник, С. Занюк та ін.); професійної самореалізації (В.О. Бодров, О.В. Карпов, Т.В. Кудрявцев, А.К. Маркова, Е.Ф. Зеєр та ін.). Водночас багато аспектів цієї проблеми, особливо що стосується синдрому емоційного вигорання працівників банківської сфери, залишаються недостатньо вивченими.

Працівник, якому властиве виснаження не може відповідально приймати необхідні рішення у проблемних ситуаціях, тобто не є стійким у ситуаціях напруження, які сьогодні супроводжують професійну діяльність. Психологічні стійкість притаманна працівникам, які не схильні (або не мають)емоційного виснаження. Емоційне виснаження – виникає не відразу, а поступово. Для нього характерними є показники стресу: напруження, резистенція (опір), виснаження. З'ясовано, що даний процес проявляється у професійній поведінці та в особливостях професійного спілкування.

Для дослідження особливостей емоційного вигорання, протестовано працівників банку, в кількості 25 осіб, та студентів 3-го і 5-го курсів спеціальності «Фінанси», «Менеджмент», в кількості 60 осіб. Психологічна стійкість феномен протилежний до емоційного вигорання. Для того щоб визначити психологічні особливості емоційного вигорання було використано методику діагностики рівня емоційного вигорання Бойко.

Аналіз представлених результатів дозволяє розподілити досліджуваних за критеріями: синдром сформований, синдром формується, синдром не сформований.

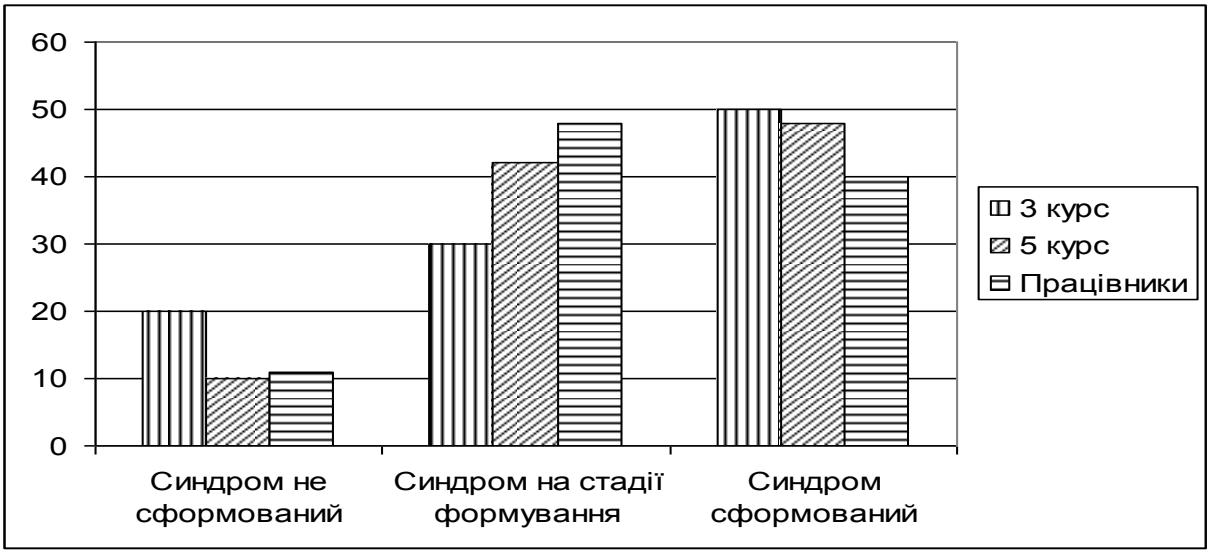

Рис.3 Рівень сформованості синдрому емоційного вигорання (за методикою Бойко)

Результати дозволяють констатувати сформованість синдрому вже під час навчання у вузі. СЕВ уже є сформованим у студентів 3-го курсу. Це є важливим та тривожним результатом, адже він доводить наявність сформованого синдрому ще під час навчання у вузі. Це негативне явище виявлено в половини студентів, і не може пройти повз увагу психологів університету. Викликають занепокоєння і результати респондентів для яких є характерною стадія формування СЕВ. Як засвідчують представлені результати, в студентів та працівників існує досить висока вірогідність формування СЕВ. Найбільш негативний результат демонструють саме працівники банку, в яких дана стадія сформована у 47%. Цікавим є і той факт, що у даній категорії відсутні працівники зі стажем більше 30 років. Це свідчить про те, що здобуття практичного досвіду, вироблення власного стилю професійної діяльності допомагає успішно «боротися» зі СЕВ.

Психологічна стійкість повинна визначатися низькими показниками напруження, резистенції та виснаження. Тобто працівник повинен вміти: боротися з професійними переживаннями, напруженнями, контролювати свій настрій; вміти виходити з професійного перевантаження.

Рис.2 Рівень сформованості компонентів СЕВ

Результати проведеного дослідження переконують, що визначальним компонентом у формуванні психологічної стійкості, як для студентів, так і для працівників банку є опір, тобто вміння протистояти складним професійним ситуаціям. Більше 40% досліджуваних не вміють це робити. Отже, дана властивість є основою для розгортання процесу виснаження.

Навчання студентів та праця менеджерів банку супроводжується постійним емоційним перевантаженням. Дослідження доводять, що у такому стані люди не хочуть спілкуватися, замикаються у собі, не реагують на інших людей, їх не цікавлять події життя.

Аналізуючи отримані показники можна зробити висновок, що напруження детермінується переживанням складних життєвих ситуацій в усіх групах, відповідно 53% студентів 3-го курсу, 17 % випускників та 40% працівників банку.

Заслуговують уваги високі показники тривожності, які притаманні більшості студентів. Це доводить, що студенти складно і важко переживають різні проблемні професійні ситуації, спричиняють зростання, як ситуативної, так і особистісної тривоги.

Початок опору стресовим ситуаціям та початок формування емоційного захисту. У майбутніх спеціалістів даний показник виражений менше (15%). Доцільно відзначити, що фаза «напруги» сформувалась у 33% третьокурсників, 10% випускників і 13% працівників банку.

Під час «опору» важливим є уміння адекватно емоційно реагувати. Даний симптом є сформованим у переважної більшості тих хто навчається, і тих хто вже працює. При такій ситуації особистості або є байдужим, або занадто різко емоційно реагують.

Наступним у нашому аналізі є професійна відповідальність. Результати дослідження свідчать, що і студенти і працівники банку прагнуть «обійти» відповідальні ситуації, навіть уникають професійного спілкування. У працівників це також може свідчити про професійну

деформацію - зміни характеру, що виникають у наслідку багаторічної праці.

Щодо показників економії емоцій, даний феномен можна розглядати, як форму психологічного захисту, яка використовується і поза працею, у спілкуванні з рідними, друзями.

Результатами теоретичного дослідження доведено, що емоційне вигорання детермінується комплексом факторів, які включають індивідуально-психологічні особливості особистості та специфічні особливості професійної діяльності емоційного характеру. Проведений теоретичний аналіз зазначених емпіричних досліджень, що стосуються теми психологічної стійкості, підтверджує той факт, що відношення особистості до виконуваної діяльності в майбутньому є прямопропорційним ступеню наявності або розвитку синдрому емоційного вигорання. Таким чином, слід підкреслити, що процес якісного становлення суб'єкта професійної діяльності та розвиток його професійного майбутнього багато в чому залежить від вмінню протистояти напруженим емоційним ситуаціям. Це розкриває нові перспективи в професійному відборі спеціалістів будь-якої сфери праці людини.

На підставі вище зазначеного можна виокремити якості особистості, які не сприяють формуванню психологічної стійкості фахівця, а саме: реактивність, нестриманість, невротичність, сором'язливість, емоційна лабільність. Дана проблема набирає своєї актуальності вже під час навчання у ВНЗ. Виникає потреба у психологічному супроводі майбутніх фахівців банківської сфери під час здобуття фаху.

Отримані результати дослідження також свідчать про необхідність систематичної роботи зі студентами щодо або профілактики, або корекції синдрому емоційного вигорання. В першу чергу – це комплексна робота психолога на протязі всього навчання у ВНЗ. Одним із активних методів формування психологічної стійкості і профілактики СЕВ може бути

тренінг емоційної саморегуляції, що і буде основою для формування психологічної стійкості працівника економічного профілю.

Література:

1. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф // науч. ред. Л. И. Евенко. – М. Экономика, 1989. – 519 с.

2. Психология / Учебник для экономических вузов // Под. общ. ред. В. Н. Дружинина. – СПб. : Питер, 2000. – 672 с.

3. Субботин В. Е. Контроль и планирование поведения / В. Е. Субботин // Современная психология : Справочное руководство / под ред. В. Н. Дружинина. – М. : Инфра-М, 1999. – 687 с.

4. Файоль Анри Общее и промышленное управление / Анри Файоль. – М. : Контролдинг, 1992. – 111 с.

5. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность / Х. Хекхаузен // пер. с нем. под ред. Б. М. Величковского. – М. : Педагогика, 1986. – 406 с.